

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ; ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 159.923.2

DOI <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2026.2.5>

Арсентьєва Г. О.

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії

Національного університету «Запорізька політехніка»

ORCID: 0000-0001-5444-4414

ФЕНОМЕН ПІКОВИХ ПЕРЕЖИВАНЬ А. МАСЛОУ

THE PHENOMENON OF PEAK EXPERIENCES IN A. MASLOW'S THEORY

У статті досліджено природу та феноменологічні характеристики «пікових переживань» у контексті гуманістичної психології Абрагама Маслоу.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю вивчення ресурсних станів особистості, що забезпечують її самоактуалізацію та психічне здоров'я.

В статті опрацьовані дослідження ключових зарубіжних та вітчизняних науковців, які вже працювали над цією темою, згруповано їх за підходами. В результаті чого з'ясовано, що, попри значну кількість праць про пікові переживання, феноменологічна сутність цього феномену, розпочата А. Маслоу, залишається недостатньо висвітленою послідовниками його концепції, які перевагу надали дослідженню ролі цього феномену у різних сферах життєдіяльності людей, приділяючи недостатньо уваги саме сутнісній характеристиці категорії «пікові переживання», що свідчить про зміщення фокусу з теоретичного опису феномену пікових переживань до його прикладного вивчення. Тому метою статті є поглиблення теоретичних концептуальних уявлень про динаміку вищих станів свідомості – від короточасних «пікових переживань» до стабільних «плато-переживань». Зроблено аналіз сутності феномену пікових переживань з використанням ключової дихотомії: Д-пізнання проти Б-пізнання, переходу від дефіцитарного (Д-пізнання) до буттєвого (Б-пізнання) сприйняття реальності. Висвітлено, що такі моменти мають терапевтичний ефект, валідуючи сенс життя та стимулюючи творчий потенціал.

До даної статті включено також дослідження пізнього періоду творчості А. Маслоу про плато-переживання, які доповнюють і поглиблюють наукове дослідження феномену пікових переживань А. Маслоу.

В результаті дослідження встановлено, що інтеграція пікового досвіду і плато-переживань в повсякденності є необхідною умовою трансформації особистості від короточасних сплесків щастя до стабільного буттєвого пізнання. Поглиблені концептуальні уявлення про динаміку вищих станів свідомості – від короточасних «пікових переживань» до стабільних «плато-переживань». Дістало подальшого розвитку розуміння буттєвого пізнання (Б-пізнання) як стабільної стратегії сприйняття реальності, що дозволяє особистості зберігати психологічну цілісність та життєві орієнтири в умовах тривалої соціальної турбулентності.

Матеріали статті можуть бути використані у психологічному консультуванні та психотерапії, для створення технік активації ресурсних станів клієнтів у подоланні особистісних криз, депресивних станів та підвищенні загального рівня життєстійкості. Отримані дані можуть стати базою для розробки тренінгів із розвитку емоційного інтелекту та профілактики емоційного вигорання. Практичне значення дослідження визначається також можливістю впровадження його результатів у навчальний процес закладів освіти та у роботі соціальних працівників, а також у коучинговій практиці для навчання клієнтів стратегіям підтримки їх високої продуктивності та емоційної рівноваги без ризику психологічного виснаження.

Ключові слова: пікові переживання, самоактуалізація, плато-переживання, гуманістична психологія, трансценденція, психічне здоров'я.

This article examines the nature and phenomenological characteristics of “peak experiences” in the context of Abraham Maslow's humanistic psychology.

The relevance of this work stems from the need to study the resource states of the personality that ensure its self-actualization and mental health.

This article reviews the research of key foreign and domestic scholars who have previously addressed this topic, grouping them by approaches. As a result, it has been established that despite the significant number of works on peak experiences, the phenomenological essence of this phenomenon, initiated by A. Maslow, remains insufficiently explored by the followers of his concept, who have prioritized researching the role of this phenomenon in various spheres of human life, paying insufficient attention to the essential characteristics of the category of “peak experiences,” which indicates a shift in focus from the theoretical description of the phenomenon of peak experiences to its applied study. Therefore, the aim of this article is to deepen theoretical conceptual understandings of the dynamics of higher states of consciousness – from fleeting “peak experience” to stable “plateau experiences.” An analysis of the essence of the phenomenon of peak experiences using the key dichotomy: D-cognition versus B-cognition, the transition from a deficient (D-cognition) to an existential (B-cognition) perception of reality. It is highlighted that such moments have a therapeutic effect, validating the meaning of life and stimulating creative potential.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

This article also includes a study of Maslow's later work on plateau experiences, which complements and deepens the scientific exploration of Maslow's phenomenon of peak experiences.

The study found that integrating peak experiences and plateau experiences into everyday life is a necessary condition for personal transformation – from fleeting bursts of happiness to a stable, existential understanding. In-depth conceptual insights into the dynamics of higher states of consciousness – from short-lived “peak experiences” to stable “plateau experiences.” The understanding of existential cognition (B-cognition) as a stable strategy for perceiving reality has been further developed, allowing the individual to maintain psychological integrity and life orientation in conditions of prolonged social turbulence.

The findings of this article can be applied in psychological counseling and psychotherapy to develop techniques for activating clients' resourceful states in overcoming personal crises and depressive states, as well as for enhancing overall resilience. The data obtained can serve as a foundation for developing training programs focused on emotional intelligence and the prevention of emotional burnout. The practical significance of the study is also determined by the possibility of implementing its results in the educational process of educational institutions and in the work of social workers, as well as in coaching practice to teach clients strategies for maintaining high productivity and emotional balance without the risk of psychological exhaustion.

Key words: peak experiences, self-actualization, plateau experiences, humanistic psychology, transcendence, mental health.

Вступ. Більш, ніж сім десятиліть, пройшло після першого виходу у світ книги А. Маслоу «Мотивація та особистість», а вона і досі залишається актуальною з її унікальною та впливовою теорією. І не тільки для сучасної психології, а для багатьох гуманітарних наук. Практичні та теоретичні аспекти системи поглядів Маслоу знайшли свій відбиток у всьому світі, розвиваються і далі, стають підґрунтям для інших досліджень «вершини» людського потенціалу – природи психологічно здорової, самоактуалізованої особистості, яка безперервно прагне до здійснення своїх потенційних можливостей, здібностей і талантів.

Постановка проблеми. Наукова проблема полягає в подоланні методологічного розриву між філософським пошуком сутності, психологічним описом суб'єктивного досвіду та природничою фіксацією нейронних корелятивів пікових переживань. Дослідження спрямоване на створення міждисциплінарного гносеологічного циклу, який дозволить синтезувати ці виміри в цілісну, так би мовити «3D-проекцію» людини у пікових та плато-переживаннях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про категорію «пікові переживання» йдеться у всіх трьох найфундаментальніших працях А. Маслоу про концепцію «самоактуалізації» та ієрархію потреб, що стала основою гуманістичної психології. Спочатку в його роботі «Мотивація і особистість» [17], а потім у книзі «На підступах до психології буття» [19]. Звісно ж, були і наукові статті, як правило, пов'язані з експериментальною частиною цього дослідження [16; 18] тощо.

Аналіз попередніх досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців, які дотичні до теми нашої статті, дозволив нам знайти спільне і відмінне між ними, згрупувати їх за підходами та дійти висновку, що, з одного боку, вони розширили наукове дослідження «пікових переживань» і одночасно поглибили їх міждисциплінарними науковими дослідженнями цього феномену, але феноменологічна сутність цього феномену, розпочата А. Маслоу, залишається все ж таки недостатньо висвітленою послідовниками його концепції, вони перевагу надали дослідженню ролі цього феномену у різних сферах жит-

тєдіяльності людей, змістивши таким чином фокус з теоретичного опису феномену пікових переживань до його прикладного вивчення.

Аналіз досліджень останнього десятиліття свідчить про те, що концепція пікових переживань А. Маслоу переживає етап «другого дихання», трансформуючись із суто гуманістичного дискурсу в прикладні площини нейропсихології, позитивної психології та менеджменту. Так, праці С. Б. Кауфмана пропонують нове бачення самоактуалізації через призму трансценденції [1]. Нейропсихологічні дослідження С. Котлера підтверджують об'єктивність суб'єктивних звітів Маслоу про зміну сприйняття часу та простору. С. Котлер досліджує пікові стани через призму нейробіології потоку. Його роботи (2021–2024) пояснюють, як мозок переходить у режим Б-пізнання на рівні дофамінових та серотонінових циклів. [8; 9; 10]. Девід Яден аналізує пікові переживання як частину «самотрансцендентних станів», що знижують рівень стресу та депресії [22; 23]. Заслуговує наукової уваги і сучасні дослідження, наприклад, Е. Ньюберга, які підтверджують зв'язок пікових переживань із зниженням активності «мережі пасивного режиму роботи мозку» (DMN) в стані медитації та релігійного трансю [5].

Водночас, у вітчизняній психологічній думці питання інтеграції пікового досвіду в структуру емоційного інтелекту особистості і взагалі йде адаптації ідей Маслоу до українського сьогодення. Дослідження пікових переживань Маслоу часто інтегруються в теми життєстійкості (resilience) та психологічного благополуччя в умовах війни. Слід відзначити роботу таких авторів: *С. Д. Максименко*: Фундаментальні дослідження генетичної психології та розвитку особистості. Його школа часто розглядає потенціал особистості через самоактуалізацію [2; 3; 14; 15]; *І. Д. Пасічник*: Досліджує когнітивно-психологічні аспекти розвитку особистості, що перегукується з темою Б-пізнання. Його дослідження зосереджені на стику когнітивної психології, акмеології та релігійної психології. На відміну від суто західного гуманістичного підходу, він інтегрує в дослідження категорію духовності. Пікове переживання аналізується не просто як емоційний сплеск, а як момент самотрансценденції – виходу людини за межі

власного «Я» через інтелектуальну або молитовну концентрацію [6]; *О. М. Кожун*: Провідний фахівець із психології адаптації та професійного становлення. У сучасних роботах він торкається питань ресурсних станів людини в екстремальних умовах [12; 13; 14]; *Т. М. Титаренко*: Її дослідження життєвого світу особистості та способів відновлення після травматичних подій часто апелюють до пошуку сенсу та «вершинних» досвідів [20; 21]. Не можна не відмітити навчальний посібник *Роменця В. А., Маноха І. П.* «Історія психології ХХ століття», що надав можливість впровадження ідей пікових та плато-переживань А. Маслоу у навчальний процес закладів вищої освіти [4].

Метою дослідження, результати якого презентує ця стаття, є теоретико-методологічний аналіз трансформації пікових переживань у плато-переживання як чинника стабілізації особистості в умовах соціальної турбулентності. Об'єктом нашого дослідження є процес дескрипції станів пікових переживань. А предметом дослідження – спільні та відмінні характеристики дескриптивних методів у психології та нейронауках.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, у своїй знаменитій ієрархії потреб наверху піраміди Маслоу помістив самоактуалізацію – повне розкриття потенціалу особистості, стан, коли індивідуально неповторне «Я» людини реалізується максимально. Але чим глибше Маслоу вивчав самоактуалізацію людей, тим більше стикався з феноменом, який не вкладався у його схему. Йдеться про моменти, які неможливо описати звичайними словами. Моменти, коли час зупиняється, межі «Я» розчиняються, а світ сприймається як єдине ціле. Маслоу назвав їх «піковими переживаннями». Це короточасні моменти інтенсивного щастя, повноти буття та ейфорії. Здатність до таких переживань є не просто приємним відчуттям у житті, а, за твердженням Маслоу, необхідною умовою повноцінного психічного здоров'я та розвитку людини. Це можуть бути миттєвості найглибшої любові, естетичної насолоди від музики чи природи, творчого екстазу, батьківського щастя і взагалі особистих перемог у будь-чому. Спочатку вчений вважав, що такі стани доступні лише обраним, найбільш розвиненим особистостям, але згодом дійшов висновку, що більшість людей хоча б раз у житті відчували цей досвід.

Пікове переживання, за Маслоу, – це момент, коли людина відчуває гармонію з усім, особливу ясність свідомості, спонтанність і жвавість розуму. У такі моменти людина не думає про користь чи вигоду – вона просто є, відчуває абсолютну правильність того, що відбувається, відчувається на піку своїх можливостей – сильною, впевненою, і водночас легкою та спонтанною. Зникають внутрішні бар'єри, сумніви, страхи та психологічні захисти [17]. У такі моменти «людина стає чистою потенційністю, вільною від минулого і майбутнього, повністю зануреною у «тут і тепер». Такі переживання не тільки приємні, а й цілющі. Після них людина відчувається оновленою, змінюються її погляди на життя, ціну-

ється те, що раніше не помічалось. І це не ухилення від реальності, а, навпаки, більш повне входження до неї. Хоча є дезорієнтація у часі та просторі. Суб'єктивно хвилина може розтягнутися у вічність, а день промайнути, як мить. Це свідчить про перехід свідомості на інший рівень функціонування, який Маслоу пов'язував із поняттям «Буття». У цьому стані зникає звична роз'єднаність між суб'єктом (тим, хто спостерігає) і об'єктом (тим, що спостерігають). Людина зливається зі світом, відчуваючи свою причетність до космічного порядку. При цьому людина може скаржитися на неможливість передати словами глибину відчутого. Маслоу зазначав, що це нагадує спробу описати кольори людині, яка народилася сліпою. Емоційний спектр у ці моменти часто включає особливий священний трепет, благоговіння перед величчю Всесвіту, поєднаного з почуттям власної малості та водночас грандіозності. Людина може плакати від щастя, і ці сльози є реакцією на надмірну інтенсивність краси та досконалості, яку вона споглядає. Людина відчувається частиною чогось більшого. І Маслоу запевняє, що це відхилення, це пікове переживання. Воно не робить людину святою або генієм, воно показує людині, на що вона здатна як людина [18]. Отже, Маслоу розглядає пікові переживання як ресурс психіки людини як потенційно здоровий процес, а не як якусь психічне відхилення. Більш того, Маслоу гостро критикував психіатрію за тенденцію плутати пікові переживання із захворюваннями. На його думку, пікові переживання – це *наднормальний*, а не *ненормальний* феномен. На думку Маслоу, пікові переживання – це один із найвищих рівнів людської природи та її граничних можливостей [17].

Маслоу ввів фундаментальне розрізнення між двома типами когнітивних процесів: Дефіцитарним пізнанням (Д-пізнання) та Буттєвим пізнанням (Б-пізнання).

Д-пізнання (Deficiency-cognition) є найбільш поширеним у повсякденному житті. Воно інструментальне та прагматичне. Ми сприймаємо світ крізь призму наших незадоволених потреб. Голодна людина бачить їжу лише як засіб втамування голоду; налякана людина оцінює оточення лише з точки зору безпеки. При Д-пізнанні об'єкти класифікують, оцінюють і використовують. Це звужене, часткове сприйняття реальності.

Натомість, під час пікових переживань вмикається Б-пізнання (Being-cognition). Це безкорисливе, споглядальне сприйняття об'єкта в його власній сутності, «таким, яким він є насправді», без накладання на нього наших потреб чи бажань. У стані Б-пізнання об'єкт (чи то квітка, чи інша людина) набуває абсолютної цінності. Він сприймається як унікальний, досконалий і самодостатній. Увага стає тотальною, виникає ефект «зачарованості». Важливим аспектом Б-пізнання є трансценденція подолання дихотомій. Звичайна логіка оперує протилежностями: добро/зло, егоїзм/альтруїзм, раціональне/емоційне. У вищих станах свідомості ці протиріччя інтегруються. Наприклад, в момент творчого

натхнення (пікове переживання) людина одночасно є і найбільш егоїстичною (заглибленою в себе), і найбільш альтруїстичною (створює цінність для світу). Маслоу стверджував, що Б-пізнання є більш об'єктивним, оскільки дозволяє побачити реальність без викривлень, зумовлених невротизмом чи дефіцитарними потребами.

Абрахам Маслоу приділяв значну увагу дослідженню так званих «after-effects» – наслідків пережитої ейфорії для подальшого життя людини. Він розглядав ці стани як природну психотерапію, вважаючи, що навіть один яскравий досвід пікового переживання здатен змінити структуру особистості.

По-перше, такий досвід виправдовує життя, надає йому сенсу. Згадка про пережите щастя стає внутрішнім ресурсом у важкі часи. Людина розуміє, що життя варте того, щоб його жити, заради таких моментів.

По-друге, змінюється ставлення до інших людей. Людина, яка пізнала єдність зі світом, стає більш схильною до «ніші любові», про яку говорили гуманісти, відновлюючи гармонію з соціумом.

По-третє, пікові переживання вивільняють творчий потенціал. Людина стає більш спонтанною, грайливою та менш залежною від думки оточуючих. Це підтверджує тезу про те, що самоактуалізація – це процес звільнення внутрішньої природи людини, а пікові переживання є каталізаторами цього процесу.

У пізній період своєї творчості Маслоу вніс важливе уточнення до своєї теорії. Він помітив, що бурхливі, екстатичні пікові переживання характерні переважно для молодих людей або періодів різких змін. Для зрілої, мудрої особистості більш характерним стає інший стан, який він назвав «плато-переживанням» (plateau experience). Плато-переживання – це стабільний, тривалий стан спокою, ясності та задоволення. Це здатність жити в режимі Б-пізнання постійно, бачити «чудесне у звичайному», не впадаючи при цьому в екстаз, який виснажує нервову систему. Це стан просвітленого сприйняття реальності, поєднаний з мудрістю та прийняттям неминучості смерті.

Будучи науковцем, Маслоу не ідеалізував пікові переживання сліпо. У своїх пізніх роботах він попереджав про певні пастки пікових переживань. Так, людина може стати пасивною, вважаючи, що «буття досконале», і перестати боротися зі злом. Можливе формування залежності від екстатичних станів, пошук «піку заради піку» (що може вести до вживання наркотиків або ризикованої поведінки). Можливо також егоцентричне замикання на власних відчуттях. Тому Маслоу запропонував концепцію вищого рівня розвитку – «Плато-переживання»

(Plateau-experience). Якщо пікове переживання – це «гірська вершина», бурхлива і коротка, то плато-переживання – це життя на високогір'ї. Це стабільний, спокійний стан ясності, характерний для мудрої старості. Це здатність бачити світ очима Б-пізнання постійно, без емоційних вибухів, але з глибоким внутрішнім спокоєм. Плато-переживання поєднує в собі свіжість дитячого сприйняття з досвідом зрілої людини. Це стан, коли «диво стає звичкою», а сакральне бачиться у повсякденному: у грі дитини, у праці, у спілкуванні [17].

Висновки. Підсумовуючи висновки статті, звертаємо увагу на те, що в результаті дослідження встановлено, що інтеграція пікового досвіду і плато-переживань в повсякденності є необхідною умовою трансформації особистості від короточасних сплесків щастя до стабільного буттєвого пізнання. Поглиблені концептуальні уявлення про динаміку вищих станів свідомості – від короточасних «пікових переживань» до стабільних «плато-переживань». Дістало подальшого розвитку розуміння буттєвого пізнання (Б-пізнання) як стабільної стратегії сприйняття реальності, що дозволяє особистості зберігати психологічну цілісність та життєві орієнтири в умовах тривалої соціальної турбулентності.

Звертаємо увагу на те, що є необхідність подолання методологічного редукціонізму шляхом створення міждисциплінарного гносеологічного циклу. Проблема полягає у визначенні того, як синтезувати філософську глибину смислу, психологічний об'єм переживання та природничу доказову базу в єдину «3D-проекцію» людини. Міждисциплінарність у дослідженні дескрипції пікових переживань дозволяє бачити об'єкт у 3D-проекції: філософія дає глибину сенсу, психологія – об'єм переживання, а природничі науки – твердість доказової бази. Це робить опис людини цілісним, не дозволяючи жодній з наук монополізувати право на істину про людський досвід.

Матеріали статті можуть також бути використані у психологічному консультуванні та психотерапії, для створення технік активації ресурсних станів клієнтів у подоланні особистісних криз, депресивних станів та підвищенні загального рівня життєстійкості. Отримані дані можуть стати базою для розробки тренінгів із розвитку емоційного інтелекту та профілактики емоційного вигорання. Практичне значення дослідження визначається також можливістю впровадження його результатів у навчальний процес закладів освіти та у роботі соціальних працівників, а також у коучінговій практиці для навчання клієнтів стратегіям підтримки їх високої продуктивності та емоційної рівноваги без ризику психологічного виснаження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кофман С. За межами піраміди потреб. Новий погляд на самореалізацію / пер. з англ. Анна Марховська. К.: Лабораторія, 2021. 400 с.
2. Максименко С. Д. Генетична психологія особистості: психічний розвиток і навчання // Проблеми сучасної психології. 2016. № 31. С. 7–19.
3. Максименко С. Д. Генетична психологія учіння людини: монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 206 с.

4. Роменець В.А., Маноха І.П. Історія психології ХХ століття: навчальний посібник / В.А. Роменець, І.П. Маноха. Вид. 3-тє. К.: Либідь, 2017.
5. Andrew B. Newberg 1, Nancy A. Wintering, Donna Morgan, Mark R. Waldman The measurement of regional cerebral blood flow during glossolalia: A preliminary SPECT study». 2006 DOI: 10.1016/j.psychresns.2006.07.001
6. Avhustiuk M. M., Pasichnyk I. D., Kalamazh R. V. The illusion of knowing in metacognitive monitoring: Effects of the type of information and of personal, cognitive, metacognitive, and individual psychological characteristics // *Europe's Journal of Psychology*. 2018. №. 14(2). P. 317–341. DOI: <https://doi.org/10.5964/ejop.v14i2.1418>
7. Ehrenkranz, R., Agrawal, M., Penberthy, J. K., Yaden, D. B. Narrative review of the potential for psychedelics to treat Prolonged Grief Disorder // *International Review of Psychiatry*. 2024. 36(8). P. 879–890. DOI: <https://doi.org/10.1080/09540261.2024.2357668>
8. Kotler S., Parvizi-Wayne D., Mannino M., Friston K. Flow and intuition: a systems neuroscience comparison // *Neuroscience of Consciousness*. 2025. № 2025(1). niae040. DOI: <https://doi.org/10.1093/nc/niae040>
9. Kotler S., Mannino M., Friston K., Buzsáki, G., Kelso, J. A. S., Dumas, G. Pathfinding: a neurodynamical account of intuition // *Commun Biol*. 2025. № 8(1214). DOI: <https://doi.org/10.1038/s42003-025-08612-9>
10. Kotler S., Mannino M., Kelso S., Huskey R. First few seconds for flow: A comprehensive proposal of the neurobiology and neurodynamics of state onset. *Neuroscience // Biobehavioral Reviews*. 2022. № 143. 104956. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2022.104956>.
11. Kokun, O. Incidence of occupational hardiness under the influence of extreme war factors // *Journal of Workplace Behavioral Health*, 2024. 39(2), 139–156. <https://doi.org/10.1080/15555240.2023.2251681>
12. Kokun O., Vizniuk I., Paikush, M., Dolyunnyi, S., Ordatii, N., Karimulin, R. Diagnosis of post-traumatic syndrome: functional-vegetative analysis of sensory systems // *EMERGENCY MEDICINE*, 2024. 20(3), P. 193–202. <https://doi.org/10.22141/224-0586.20.3.2024.1692>
13. Kokun, O. The personal growth resources of the adult population following the first months of the war in Ukraine // *Int J Psychol*, 2023. 58. P/ 407-414. <https://doi.org/10.1002/ijop.12915> (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0149763422004456>)
14. Maksymenko, S., Ivashkevych, E., Kharchenko, Y., Tarnavska, O., Sinjavska, N. Semantic and Pragmatic Meaning of Discursive Units in the Process of Communication of a Psychotherapist with a Client // *Psycholinguistics*. 2023. № 34(1), pp. 129–172. DOI: <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2023-34-1-129-172>
15. Maksymenko, S., Kokun, O., Topolov, I., Nemesh, O. Flaherty, M. The influence of occupational stress on employees' mental health // *Wiadomości Lekarskie*. 2021. №. 74(11). P. 2818–2822. DOI: <https://doi.org/10.36740/wlek202111124>.
16. Maslow, Abraham H. (1959). "Knowledge of Being in Peak Experiences // *Journal of Genetic Psychology: Research and Theory in Human Development*. 94 (1): 43–66. doi : 10.1080/00221325.1959.10532434
17. Maslow A. *Motivation and personality*. New York, NY: Harper. 1954.
18. Maslow A. H. *Toward a humanistic biology / A. H. Maslow // American Psychologist*. 1969. № 24. P. 724–735.
19. Maslow A. H. *Toward a Psychology of Being psikhologii bytiya*. Princeton, N'yu-Dzhersi: Van Nostrand-Reynkhol'd. 1962. doi: 10.1037/10793-000
20. Tytarenko, T., Vasiutynskyi, V., Hubeladze, I., Chunikhina, S., & Hromova, H. (2024). War-Related Life-Making Landscapes: Ukrainian Context // *Journal of Loss and Trauma*, 29(2). P. 154–178. <https://doi.org/10.1080/15325024.2023.2256219>
21. Tytarenko, T. (2024). Self-Recovery Practices of Ukrainian Civilians at the Beginning of the War: Subcultural Differences // *Insight: the psychological dimensions of society*, 12, P. 338–357. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2024-12-4>
22. Yaden D. B. Editorial for psychedelic and psychedelic and psychedelic-like states. *International Review of Psychiatry*. 2024. № 36(8). P. 827-832. DOI: <https://doi.org/10.1080/09540261.2024.2394221>
23. Yaden D. B., Newberg A. B. *The Varieties of Spiritual Experience: 21st Century Research and Perspectives // Religious Studies Review*. 2023. № 49. P. 419-420. DOI: <https://doi.org/10.1111/rsr.16685>

Дата першого надходження статті до видання: 20.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026